

UCHWAŁA Z DNIA 26 LISTOPADA 2003 R.

I KZP 30/03

Oskarżonemu przysługuje zażalenie na postanowienie wydane w przedmiocie jego wniosku o uchylenie lub zmianę nieizolacyjnego środka zapobiegawczego (art. 252 § 1 k.p.k.).

Przewodniczący: sędzia SN P. Hofmański (sprawozdawca).

Sędziowie SN: A. Deptuła, M. Sokołowski.

Zastępca Prokuratora Generalnego: R. A. Stefański.

Sąd Najwyższy w sprawie Istvana K., po rozpoznaniu przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w Z., postanowieniem z dnia 23 lipca 2003 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy przez zawarte w art. 254 § 2 k.p.k. sformułowanie - w przedmiocie wniosku - należy rozumieć, iż zażalenie przysługuje również oskarżonemu na postanowienie w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę nieizolacyjnego środka zapobiegawczego?”

u c h w a l i ł udzielić odpowiedzi jak w y ż e j .

U Z A S A D N I E N I E

Postanowieniem z dnia 9 lipca 2003 r. Sąd Okręgowy w Z. nie uwzględnił wniosku obrońcy Istvana K. o uchylenie w stosunku do niego

środka zapobiegawczego w postaci poręczenia majątkowego. Rozpoznając zażalenie obrońcy na to postanowienie Sąd Okręgowy powziął wątpliwość co do jego dopuszczalności i w związku z tym, odraczając posiedzenie w dniu 23 lipca 2003 r., przekazał Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne przytoczone we wstępnej części uchwały.

Rozpoznając to zagadnienie Sąd Najwyższy podzielił zapatrywanie Sądu Okręgowego w Z., gdy chodzi o potrzebę rozstrzygnięcia nasuwającego się na tle realiów przedmiotowej sprawy zagadnienia prawnego jako wymagającego zasadniczej wykładni ustawy, w rozumieniu art. 441 § 1 k.p.k.

Sąd Okręgowy w Z., uzasadniając postanowienie z dnia 23 lipca 2003 r., dopatruje się braku jednoznaczności w redakcji art. 254 § 2 k.p.k. i wskazuje na dwa możliwe kierunki jego wykładni. Wywodzi, że możliwe jest przyjęcie, iż „art. 254 § 2 k.p.k. zawęża pole zaskarżania przez oskarżonego tylko do tymczasowego aresztowania”. Można jednak także, zdaniem Sądu Okręgowego, przyjąć, „iż przepis ten umożliwia oskarżonemu zaskarżanie wszystkich postanowień w przedmiocie środków zapobiegawczych ze szczególnymi obwarowaniami dotyczącymi tymczasowego aresztowania”. Wątpliwości Sądu Okręgowego pogłębia aspekt historycznoporównawczy, w szczególności w kontekście zmian wprowadzonych nowelą do Kodeksu postępowania karnego z dnia 20 lipca 2000 r. (Dz. U. Nr 62, poz. 717), a także implikacje wynikające z art. 252 k.p.k., rodzące wątpliwość co do właściwości sądu powołanego do rozpoznania zażalenia, jeśli jest ono w ogóle dopuszczalne. Uzasadniając swoje postanowienie Sąd Okręgowy wskazał ponadto na zgłoszone w piśmiennictwie prawniczym wątpliwości co do interpretacji art. 254 k.p.k.

Zajmując stanowisko w sprawie Zastępcy Prokuratora Generalnego opowiedział się za przyjęciem, że oskarżonemu nie przysługuje zażalenie na postanowienie w przedmiocie jego wniosku o uchylenie lub zmianę

środka zapobiegawczego innego niż tymczasowe aresztowanie. Uzasadniając zajęte stanowisko, Zastępca Prokuratora Generalnego, przyznając że możliwe jest także przyjęcie odmiennej interpretacji, odwołał się do *ratio legis* unormowania zawartego w art. 254 § 2 k.p.k., jak też do argumentów natury historycznej wynikających z tego, iż przepis art. 254 k.p.k. zawsze autonomicznie regulował kwestię zakresu dopuszczalności zaskarżenia postanowień wydanych po rozpoznaniu wniosków o uchylenie lub zmianę środków zapobiegawczych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Uwagę Sądu Okręgowego w Z. koncentruje na sobie wyłącznie przepis art. 254 § 2 k.p.k., w którym Sąd ten poszukuje odpowiedzi na pytanie o dopuszczalność zażalenia na postanowienie wydane po rozpoznaniu wniosku oskarżonego o uchylenie lub zmianę innego środka zapobiegawczego, niż tymczasowe aresztowanie. Także Zastępca Prokuratora Generalnego dostrzega w swoim piśmie procesowym, że o ile początkową część tego przepisu ustawodawca odnosi do wszelkich środków zapobiegawczych, to już jego dalszą część wiąże jedynie z tymczasowym aresztowaniem. Skoro bowiem mowa o postanowieniu w przedmiocie wniosku, to dotyczyć to może każdego ze środków zapobiegawczych, albowiem zgodnie z art. 254 § 1 k.p.k. każdego z nich dotyczyć może wniosek oskarżonego. Miałoby to przemawiać za przyjęciem, że to art. 254 § 1 k.p.k. determinuje zakres dopuszczalności zażalenia na postanowienie, wydane po rozpoznaniu wniosku oskarżonego złożonego w trybie § 1 tego przepisu, dopuszczając je jedynie wówczas, gdy wniosek dotyczy tymczasowego aresztowania, a ponadto spełniony jest dodatkowy warunek wskazany w art. 254 § 2 k.p.k. (wniosek został złożony po upływie co najmniej 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania dotyczącego tego samego oskarżonego). Na takim stanowisku sta-

nał także T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego, Komentarz, Kraków 2003, s. 663.

Zdaniem Sądu Najwyższego rozumowania powyższego nie sposób zaakceptować. Przepis art. 254 § 2 k.p.k. nie jest bowiem, w żadnym razie, przepisem konstytuującym uprawnienie do żalenia się na jakiegokolwiek postanowienie, i z tego powodu za wadliwy należy uznać sposób sformułowania zagadnienia prawnego w postanowieniu Sądu Okręgowego w Z. W rzeczywistości bowiem, podstawą zażalenia na postanowienie wydane po rozpoznaniu wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego nie jest art. 254 § 2 k.p.k., lecz art. 252 § 1 k.p.k. Nie ma bowiem, zdaniem Sądu Najwyższego, powodu, by twierdzić, że postanowienie w przedmiocie wniosku (oskarżonego złożonego na podstawie art. 254 § 1 k.p.k.) nie jest postanowieniem w przedmiocie środka zapobiegawczego. Jest nim bowiem z uwagi na przedmiot wniosku oskarżonego. Każde zatem postanowienie rozstrzygające o zasadności (lub niezasadności) wniosku złożonego na podstawie art. 254 § 1 k.p.k. jest postanowieniem w przedmiocie środka zapobiegawczego, choć oczywiście nie zachodzi relacja odwrotna (postanowienia w przedmiocie środków zapobiegawczych zapadają bowiem także na wniosek organów postępowania – art. 250 § 2 zd. 1 k.p.k., lub z urzędu – art. 250 § 2 zd. 2 i § 4, art. 253 § 1 i 2 k.p.k.).

Wobec powyższej konstatacji należy uznać, że funkcja art. 254 § 2 k.p.k. sprowadza się do ograniczenia zakresu dopuszczalności zażalenia na postanowienie wydane w przedmiocie wniosku oskarżonego o uchylenie, lub zmianę tymczasowego aresztowania na inny środek zapobiegawczy. Przepis ten zaś w żadnym zakresie nie dotyczy innych, niż tymczasowe aresztowanie środków zapobiegawczych. Nie można negować prawidłowości tych twierdzeń poprzez odwołanie się do wykładni historycznej. Identyczną bowiem funkcję pełnił art. 254 § 2 k.p.k. w brzmieniu nadanym temu przepisowi nowelą z dnia 20 lipca 2000 r. (Dz. U. Nr 62, poz. 717),

tylko, że wprowadzał ograniczenie dopuszczalności zażalenia nie tylko w odniesieniu do postanowień w przedmiocie wniosków dotyczących tymczasowego aresztowania, ale w odniesieniu do postanowień w przedmiocie wszelkich wniosków składanych na podstawie art. 254 § 1 k.p.k.

Może pojawić się pytanie o *ratio legis* rozwiązania przyjętego przez ustawodawcę w noweli z dnia 10 stycznia 2003 r. (Dz. U. Nr 17, poz. 155). Okazuje się bowiem, że postanowienie w przedmiocie wniosku dotyczącego najsurowszego spośród środków zapobiegawczych zaskarżalne jest z ograniczeniem temporalnym wynikającym z art. 254 § 2 k.p.k., zaś postanowienia wydane w przedmiocie wniosków dotyczących innych środków zapobiegawczych dopuszczalne są w pełnym zakresie. Nie sposób polemizować z twierdzeniem, że czym dalej idąca jest ingerencja w sferę gwarancji procesowych oskarżonego, tym skuteczniejsza powinna być ochrona prawna przeciwko nadużyciom ze strony organów procesowych. Nie można jednak przejść do porządku dziennego nad tym, że właśnie potrzeba ograniczenia dopuszczalności zażalenia na postanowienia wydawane w przedmiocie wniosków dotyczących tymczasowego aresztowania była powodem wprowadzenia ograniczenia temporalnego w art. 254 § 2 k.p.k., jako że te właśnie wnioski w praktyce zdarzają się najczęściej a konieczność dwuinstancyjnego nad nimi procedowania przyczyniała się do wydłużania toczących się postępowań ponad miarę.

Przyjęcie odmiennej interpretacji, zasadzającej się na założeniu, że art. 254 § 2 k.k. jedynie w ograniczonym zakresie otwiera dopuszczalność zażalenia, podczas gdy w pozostałym zakresie zażalenie nie przysługuje, wiązałoby się nie tylko z ignorowaniem treści art. 252 § 1 k.p.k., ale także prowadziłoby do konsekwencji niemożliwych do przyjęcia. Okazałoby się bowiem, że uprawnienie do zaskarżania postanowień wydanych w przedmiocie wniosku złożonego w trybie art. 254 § 1 k.p.k. ma tylko oskarżony (choć w zakresie ograniczonym przedmiotowo i temporalnie), zaś upraw-

nienia takiego nie mają inne strony postępowania, w szczególności zaś prokurator. Niczym bowiem nie dałoby się uzasadnić twierdzenia, że nie narusza równości broni unormowanie, w świetle którego prokurator może skarżyć postanowienia wydane w przedmiocie wniosków oskarżonego dotyczących wszelkich środków zapobiegawczych na podstawie art. 252 § 1 k.p.k., zaś oskarżony ma takie uprawnienie jedynie w bardzo ograniczonym zakresie „wyznaczonym przez art. 254 § 2 k.p.k.”.

Wytyczając zakres dopuszczalności zażalenia na postanowienie wydane w przedmiocie wniosku złożonego przez oskarżonego, należy pamiętać, że wniosek taki może być składany na każdym etapie postępowania i to bez ograniczeń przedmiotowych i temporalnych. W związku z tym nie można pominąć treści art. 426 § 2 i 3 k.p.k. Jeśli bowiem postanowienie w przedmiocie wniosku wydał sąd odwoławczy, zażalenie na to postanowienie nie przysługuje (nikomu i bez względu na jakiekolwiek uwarunkowania temporalne), chyba że jest to postanowienie „o zastosowaniu środka zapobiegawczego” w rozumieniu art. 426 § 3 k.p.k. Ta ostatnia sytuacja może się zdarzyć wówczas, gdy sąd odwoławczy, uwzględniając wniosek oskarżonego zmieni stosowany środek zapobiegawczy na inny (nieizolacyjny). Postanowienie takie jest oczywiście zaskarżalne, ale tylko w takim zakresie, w jakim przesądza o zastosowaniu nieizolacyjnego środka zapobiegawczego. Jeżeli więc, na przykład, sąd w toku postępowania apelacyjnego, uwzględniając wniosek złożony na podstawie art. 254 § 1 k.p.k., zmieni tymczasowe aresztowanie na poręczenie majątkowe, nie można w drodze zażalenia kwestionować zasadności uchylenia tymczasowego aresztowania. Można natomiast zaskarżyć postanowienie sądu odwoławczego w części dotyczącej zastosowania poręczenia (np. wywodząc, iż w sytuacji gdy odpadły przesłanki tymczasowego aresztowania, nie jest zasadne stosowanie także poręczenia majątkowego, albo też domagając się określenia

wyższej lub niższej kwoty jako przedmiotu poręczenia, por. T. Grzegorzcyk, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2003, s. 664.

Na koniec wypada odnieść się do wątpliwości wyakcentowanych w uzasadnieniu postanowienia Sądu Okręgowego w Z., a dotyczących właściwości sądu do rozpoznania zażalenia na postanowienie wydane po rozpoznaniu wniosku. Może się bowiem wydawać, że skoro podstawą zażalenia jest art. 252 § 1 k.p.k., to także ten przepis, odsyłając do „zasad ogólnych”, powinien przesądzać o właściwości sądu do rozpoznania zażalenia. Za przyjęciem takiego rozwiązania może przemawiać to, że jedynym wyjątkiem od owych „zasad ogólnych” wskazanych w art. 252 § 1 k.p.k., jest wymieniony w tym przepisie wyjątek, „o którym mowa w § 2”, a więc dotyczący zaskarżania postanowienia prokuratora na postanowienie w przedmiocie nieizolacyjnego środka zapobiegawczego. Uznanie za trafnej takiej interpretacji musiałoby prowadzić do wniosku, że funkcja art. 254 § 3 k.p.k. sprowadza się do wskazania szczególnego trybu rozpoznawania zażaleń w odniesieniu do postanowień dotyczących wniosku oskarżonego o uchylenie lub zmianę tymczasowego aresztowania na inny środek zapobiegawczy (tak nietrafnie T. Grzegorzcyk, Komentarz, *op. cit.*, s. 669). Rozważając tę kwestię Sąd Najwyższy doszedł do przekonania, że właśnie z uwagi na ten ostatni rezultat zreferowanej powyżej wykładni, nie może być ona zaakceptowana. Brak jest bowiem jakichkolwiek podstaw do wiązania treści art. 254 § 3 k.p.k. z przedmiotowym i temporalnym ograniczeniem dopuszczalności zażalenia oskarżonego, o których mowa w art. 254 § 2 k.p.k. Gdyby ustawodawca tego rodzaju powiązanie zamierzał ukonstytuować, zapisałby treść art. 254 § 3 k.p.k. jako zdanie drugie w § 2 tego przepisu. Skoro zaś tego nie uczynił, należy przyjąć, że szczególny tryb rozpoznawania zażaleń ukonstytuowany w art. 254 § 3 k.p.k. dotyczy wszelkich postanowień sądu, wydanych po rozpoznaniu wniosku oskarżonego złożonego na podstawie art. 254 § 1 k.p.k. Okazuje się zatem, że poza wyjątkiem od „zasad ogólnych”

nych” wskazanym w art. 252 § 1 *in fine* k.p.k. (odnoszącym się *lege non distinguente* także do postanowień prokuratora wydanych po rozpoznaniu wniosku złożonego w trybie art. 254 § 1 k.p.k.) jest także inny wyjątek od tych zasad, zapisany w art. 254 § 3. Tak więc „ten sam sąd w składzie trzech sędziów” rozpozna każde dopuszczalne zażalenie na postanowienie sądu, wydane po rozpoznaniu wniosku oskarżonego, złożonego na podstawie art. 254 § 1 k.p.k., nawet gdy sądem, który wydał postanowienie w przedmiocie wniosku jest sąd w składzie dwóch sędziów i trzech ławników (art. 28 § 3 k.p.k.).